

ZNANSTVENA ZASNOVANOST SOCIALNEGA DELA KOT POGOJ ZA NJEVOVO PROFESIONALIZACIJO

Vida Milošević

Težnja po teoretičnih razlagah socialnih pojavov in ustreznem ravnanju pri njihovi obravnavi je v socialnem delu prisotna že od začetkov profesionalizacije, pa tudi v dobrodelnosti kot njegovi neposredni predhodnici. Že ob dejavnosti karitativnih organizacij se je ob koncu prejšnjega stoletja pojavila potreba po znanju in po posebnih strokovnjakih za delo z ljudmi. Prevladovalo je optimistično stališče, da bo uporaba znanja odpravila vse socialno-patološke pojave in pomembno pripomogla k družbenemu razvoju. Cilj tega novega gibanja v okviru dobrodelnih organizacij, imenovanega "znanstvena dobrodelnost", je bil preprečevati socialne probleme in povečati učinkovitost dela, k čemur naj bi bistveno pripomogla uporaba znanstvenih spoznanj o človeku in družbi.

Filozofski pragmatizem, ki je bil značilen za dobrodelnost na prehodu k strokovnemu socialnemu delu (in se je v tem v precejšnji meri tudi ohranil vse do današnjih dni), je prinesel tudi prepričanje o moči znanosti in potrebi po socialnih reformah.

Komaj nastala stroka je nastopila proti doktrinem socialnega darvinizma in prepričanju, da je socialno varstvo le stvar dobrodelnih organizacij. Temu nasproti so postavili tezo o socialni determiniranosti socialnih problemov, ki se je že kmalu potem, v obdobju svetovne gospodarske krize, tudi temeljito potrdila. Po tej tezi so življenjske težave posameznikov in skupin družbeno pogojene in jih je treba načrtno preprečevati in reševati. Že ob nastanku stroke so njeni pionirji opozarjali, da so za reševanje socialnih problemov in težav potrebni znanje, raziskovanje in ustrezno organizirano strokovno delo.

V stalnem nihanju med usmeritvama k družbenim razmeram in k posamezniku se je socialno delo v dosedanjem razvoju opiralo na teoretična spoznanja različnih disciplin - sociologije, psihologije, prava, pedagogike oz. andragogike - in jih sprejemalo kot dominantna. Nedvomno pa velja, da je ena bistvenih značilnosti socialnega dela ravno njegova interdisciplinarnost, pri čemer se ne sme dajati prednosti eni od disciplin. Pri tem teorija socialnega dela, njegove metode in tehnike pomenijo uporabo teoretičnih spoznanj in praktičnih dosežkov različnih znanstvenih disciplin, povezanih v kvalitativno novo celoto. Socialno delo je torej v veliki meri sinteza spoznanj drugih strok in njihova uporaba na nov, poseben način.

Teoretična zasnovanost je implicitno vsebovana v vseh resnejših raz-

pravah o socialnem delu, eksplicitno pa se pojavlja bodisi kot eden od *konstitutivnih elementov stroke* bodisi kot pogoj za uspešno delo. Teoretična zasnovanost je poudarjena skoraj v vseh definicijah socialnega dela. Fridländer denimo pravi: "Socialno delo je poklicna dejavnost, utemeljena na *znanstvenih spoznanjih* in poznavanju medčloveških odnosov, ki pomagajo posamezniku ali skupini doseči družbeno in osebno zadovoljitev ter samo-stojnost." (Fridländer, 1961) Tudi Bećinova opredelitev ne zanemarija potrebe po uporabi znanstvenih spoznanj v socialnem delu, ko pravi: "Socialno delo je humanitarna, *na znanstvenih spoznanjih temelječa* in strokovno vodena javna dejavnost, s katero določene službe(...) dajejo pomoč članom skupnosti (...)" (Bećin, 1973)

Teoretična zasnovanost je tudi eno od *temeljnih načel* socialnega dela in torej sodi med njegove bistvene lastnosti, ki so zajete v temeljnih prvinah. Prav tako naletimo na znanstveno zasnovanost ob razpravi o *profesionalizaciji socialnega dela*, kjer se postavlja kot eden izmed njenih pogojev.

Dejstvo je, da se je socialno delo kot pretežno praktična dejavnost vedno bolj usmerjalo v preučevanje modelov za delovanje in njihovih učinkov, manj pa se je posvečalo razvijanju *vede* kot podlage za ravnanje in temeljnih strokovnih prvin. Vendar bi težko govorili o pomanjkanju teoretičnih spoznanj in njihove uporabe na področju socialnega dela. Gre prej za uporabo preveč različnih teorij, ki so često med seboj nekonsistentne. Že samo pri delu s posameznikom denimo navajajo avtorji celo vrsto različnih teorij, ki so lahko podlaga za uporabo te metode.

Posledica vpliva različnih teorij in njihova uporaba na številnih delovnih področjih je pomanjkljiva identiteta socialnega dela in njegovih nosilcev. Stroka se je (pre)hitro po nastanku začela specializirati za razna področja, zato ni bilo možnosti za oblikovanje enotnejših, jasnejših in trdnejših temeljev, ki bi socialno delo povezovali v celoto.

Doseženo stopnjo profesionalizacije socialnega dela lahko ocenjujemo na osnovi določenih kriterijev ali pogojev, kot so teoretična zasnovanost, poklicna etika, družbena uveljavitev, avtoriteta poklica in povezanost profesionalcev (Greenwood, v: Heraud, 1970). Glede na to, da se nameravamo v tem sestavku posvetiti vprašanju teoretične zasnovanosti, bomo ta pogoj nekoliko obširneje obravnavali.

Socialno delo je delovni proces in hkrati teorija o tem procesu, ki pomaga analizirati probleme in sprejemati teoretične sklepe. Ti sklepi postajajo del teoretičnega sistema socialnega dela. Tako teoretične percepcije

vplivajo na praktične odločitve in delujejo kot zakladnica poklicnih spoznanj in izkušenj.

V strokovni literaturi pogosto naletimo na delitev socialnega dela na "teorijo" na eni strani in "metode", kot njegove praktične vidike, na drugi strani. Teoretični vidiki naj bi pripomogli k razčlenjevanju in razumevanju človeka, družbe in različnih socialnih fenomenov, metode pa naj bi bile orodje za neposredno ravnanje pri odpravljanju socialnih težav in socialnih problemov. Razmerje med analizo kot temeljem za akcijo in metodo kot sredstvom za izvedbo akcije mora biti dialektično, tako da neposredna dejanja upoštevajo teoretična spoznanja, ki edina lahko dajo ustrezne odgovore na vprašanja, *zakaj* je prišlo do kakega pojava, *kako* ga obravnavati, *kakšne* bodo njegove *posledice* in *učinki* strokovne intervencije. Če analiza in akcija nista integrirani v teoriji, obstaja nevarnost, da metode in tehnike "živijo svoje življenje". Tako postane socialno delo socialno inženirstvo (Johnsson, 1989).

Do nedavnega so razprave v socialnem delu poudarjale predvsem razlike med teorijo in prakso, često s slikovitimi izrazi, kot so protislovje, prepad, neskladje, konflikt, nasprotje in podobno. Tudi v izobraževanju za socialno delo se je ta odnos pogosto izražal s pojmovanjem, da je "teorija" tisto, kar se študentje učijo, "praksa" pa vse, kar se dogaja v institucijah. "Teorijo" so običajno učili strokovnjaki različnih profilov, metode socialnega dela in praktični pouk pa "le" socialni delavci.

Zadnja leta pa opažamo zavestno iskanje možnosti za (re)integracijo teorije in prakse socialnega dela in napore za uveljavitev socialnega dela kot znanosti. K temu je pripomoglo več dejavnikov, med katerimi so nedvomno: akumulirane izkušnje in njihovo posploševanje v teoretična spoznanja socialnega dela, sistematično raziskovanje na področju socialnega dela, kvalitetnejše izobraževanje socialnih delavcev (integracija šol v univerze, podaljšanje študija, organizacija podiplomskega izobraževanja idr.), vključevanje drugih strokovnjakov na področje socialnega dela itd. Socialno delo, ki je bilo zelo dolgo le orodje v rokah socialne politike, prava, medicine, se vse bolj osamosvaja, s tem pa je tudi dana možnost za razvoj teorije in njeno povezavo z raziskovanjem in delom v institucijah (Davies, 1989).

Da bi se socialno delo razvilo v znanstveno disciplino, je poleg drugega treba preveriti tudi temeljne prvine kot njegov bistveni konstitutivni del in specifičnost, ki socialno delo ločuje od drugih strok in disciplin.

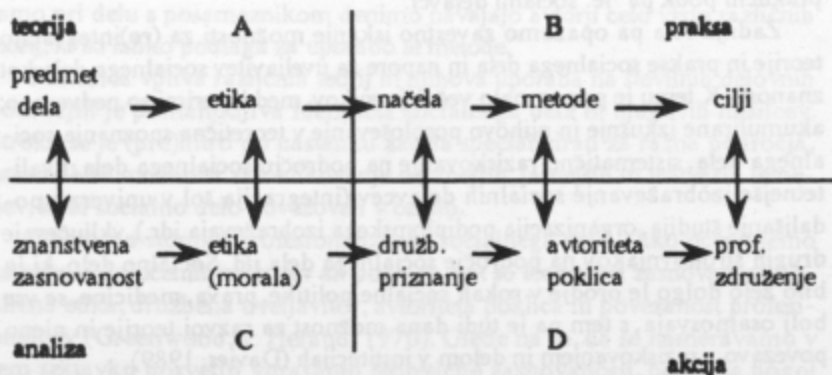
Generično bistvo socialnega dela, ki se uresničuje v vseh njegovih

predhodnih in današnjih nepoklicnih in poklicnih oblikah, je *človečnost*. Človečnost je hkrati tudi skupno jedro vseh temeljnih prvin socialnega dela, ki se kontinuirano izraža v vsaki od njih.

Pogoj za konstituiranje socialnega dela kot znanosti je spodbujanje procesa profesionalizacije, katerega pomemben element je znanstvena zasnovanost. Več pozornosti pa je treba posvetiti tudi temeljnim prvinam socialnega dela, ki zagotavljajo njegovo identiteto.

Tako za pogoje za profesionalizacijo kakor tudi za temeljne prvine socialnega dela je značilno, da vključujejo sestavine, ki sodijo v "teorijo", saj dajejo možnost za presojo in analizo kakega stanja. Večji del enih in drugih elementov pa moramo razvrstiti v polje "prakse", ker so podlaga za akcijo. Vendar "praksa" ni neodvisna od teorije, temveč je z njo v dialektičnem odnosu. Dialektičen odnos pa obstaja, kot se vidi iz sheme, tudi med sestavinami temeljnih prvin in kriteriji za oceno dosežene stopnje profesionalizacije socialnega dela.

osnovni elementi socialnega dela



pogoji za profesionalizacijo socialnega dela

Očitno je, da je v poljih teorije (A, C) bistveno manj sestavin kakor v poljih praktičnih vidikov socialnega dela. Nazorno tudi vidimo, da je za preciznejšo znanstveno zasnovanost socialnega dela nujno najprej jasneje opredeliti njegov predmet dela, s čimer bi ohlapni pojem "znanstvene zasnovanosti" kot pogoj profesionalizacije socialnega dela natančneje določili.

Etika je edina komponenta, ki se pojavlja hkrati kot prvina in pogoj profesionalizacije socialnega dela, razvrstili pa smo jo v obeh primerih na "mejo", tako da povezuje teoretični in praktični polji (A --- B, C --- D). Pri tem je mišljena etika kot filozofska disciplina, torej teorija o morali, ki se v praksi socialnega dela uresničuje kot poklicna morala.

Z etiko so tesno povezana tudi načela socialnega dela, ki pomenijo praktično aplikacijo etike oz. poklicne morale, hkrati pa njihovo upoštevanje pozitivno vpliva na družbeno uveljavitev poklica.

Metode socialnega dela pomenijo konkretizacijo, torej neposredno uporabo vseh temeljnih prvin socialnega dela, tudi predmeta dela kot najbolj abstraktnega oziroma "teoretičnega" izmed vseh. Če sprejmemo katero koli od številnih in raznolikih opredelitev predmeta socialnega dela, vidimo, da se v praksi realizira s pomočjo metod socialnega dela (denimo vključevanje ljudi v družbeno življenje in delo). Hkrati pa socialni delavci s kvalitetnim delom, torej z optimalno uporabo strokovnih metod, dvigajo ugled svojega poklica.

Prav tako so metode tisto orodje, s katerim se dosegajo cilji socialnega dela. Cilji spodbujajo povezovanje profesionalcev, ker jih lahko dosegajo le s skupnimi močmi, po drugi strani pa je zastavljanje ciljev stroke v rokah njenih nosilcev.

Vida Milošević je višja predavateljica na Višji šoli za socialno delo v Ljubljani.